
MEĐUNARODNOPRAVNI OKVIR ZAŠTITE DECE OD NASILJA, SA POSEBNIM OSVRTOM NA KONVENCIJU O PRAVIMA DETETA I FAKULTATIVNI PROTOKOL UZ KONVENCIJU O PRODAJI DECE, DEČIJOJ PROSTITUCIJI I PORNOGRAFIJI**Emina Huseinspahić**

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

Fakultetska br.3.

Telefon: 00387 61 586 179

E – mail: e.huseinspahic@gmail.com

Sažetak: *Nasilje nad decom nije nova pojava. S tim u vezi, oblici u kojima se javlja kao i metodi koji ga omogućavaju poprimili su zapanjujuće razmere širom sveta. Pa ipak, blagovremeni društveni odgovor na nasilje u velikoj meri može da ublaži njegove posledice i omogućiti njegovu prevenciju. Države su danas odlučne u nameri da u okviru svojih jurisdikcija i u saradnji sa drugim državama preduzmu pravne i druge mere sa ciljem da se spreči nasilje nad decom, kazne učinioci i omogućiti kvalitetna rehabilitacija i reintegracija dece žrtava nasilja. U tom smislu njih čak 192 potpisale su i ratificirale Konvenciju o pravima deteta koja zajedno sa Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o prodaji dece, dečijoj prostituciji i pornografiji predstavlja najviši autoritet u oblasti međunarodnog prava deteta i pravni osnov za donošenje nacionalnih zakona koji garantuju ostvarivanje temeljnih prava deteta i njihovu zaštitu od nasilja. Ovaj rad predstavlja prilog raspravi o nasilju nad decom uz isticanje pravnog značaja Konvencije o pravima deteta i Fakultativnog protokola uz Konvenciju, te uticaja koji su isti izvršili na promicanje ideje o značaju prava deteta i razvoj politike i sistema pravnih mera država ugovornica, čiji je osnovni cilj sprečavanje svih oblika nasilja nad decom.*

Summary: *Violence against the children isn't a new phenomenon. According to that fact, its display forms and methods which enable it, overcame the worldwide dimensions. Economical development, development of tourism and informative technologies as well as poorness, wars and value crisis, make a base for increasement of all kinds of violence. But still, the right time answer to violence, especially the ones against the children, can lessen its consequences and provide its prevention. Today, the States are strong-minded that inside of their jurisdictions and cooperating with other States, undertake all legal and other measures to stop violence against the children. According to that, 192 States has ratified Convention on the Right of the Child which is the highest authority in the field of the International Child Law and the legal base for adoption of the national laws which guarantee realization of the fundamental rights of the child.*

1.UVOD

Ideja o izdvajanju posebnih prava deteta iz korpusa ljudskih prava, kao i promena stava u odnosu na nosioce tih prava javila se nakon Drugog svetskog rata. Od tada pa do danas doneseni su brojni međunarodni dokumenti, među kojima je posebno značajna Konvencija o pravima deteta kojom su normativno uobličena i univerzalno prihvaćena temeljna prava deteta i koja predstavlja osnov za zaštitu dece od svih oblika nasilja. Prvi značajniji međunarodni dokumenti u kojima se može naći osnov za zaštitu dece od nasilja, posebice od eksploatacije svake vrste su Međunarodna konvencija o suzbijanju trgovine ženama i decom iz 1921. godine i Konvencija Međunarodne organizacije rada br. 29. o

prinudnom radu iz 1930. godine. Veliki značaj ima i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1949. godine te Haška konvencija o zaštiti dece i saradnji u oblasti međunarodnog usvojenja iz 1993. godine. Pa ipak je Konvencija o pravima deteta iz 1989. godine uz Fakultativni protokol o prodaji dece, dečijoj prostituciji i pornografiji najviši autoritet u oblasti međunarodnog prava deteta. Ovo iz razloga što se ista odnosi isključivo na decu kao posebno osetljivu grupu i sadrži katalog prava koja su im priznata, ali nadasve iz razloga što predstavlja pravni osnov za donošenje nacionalnih zakona država ugovornica koji garantuju ostvarivanje dečijih prava i njihovu zaštitu od nasilja.

1. KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA IZ 1989. GODINE

1.1. Karakter i sadržaj Konvencije

Konvencija o pravima deteta usvojena je na Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. novembra 1989. godine. To je prvi pravni dokument u kojem se detetu pristupa kao titularu – nosiocu prava, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu.²² Za razliku od Deklaracije o pravima deteta iz 1959. godine koja je snabdevena tek moralnom snagom, Konvencija o pravima deteta je akt koji ima snagu zakona i u tom smislu obavezuje države ugovornice na poštivanje njenih odredbi. Ona je jedinstvena jer je: a) sveobuhvatna i jedina koja osigurava građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava dece; b) univerzalna te se primenjuje na svu decu, u svim situacijama, u gotovo celoj zajednici naroda i c) holistička, što znači da zagovara nedeljivost, međusobnu ovisnost i jednak značaj temeljnih prava deteta.²³ To je dokument o ljudskim pravima sa najviše ratifikacija²⁴ i prvi međunarodni dokument u oblasti ljudskih prava koji u potpunosti obuhvata glavne tradicionalne grupe ljudski prava i to: ekonomska, socijalna, kulturna, politička i građanska.

Konvencija o pravima deteta podeljena je na preambulu i tri dela. Preambula sadrži osnovne principe Ujedinjenih nacija i specijalne odredbe relevantnih međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima. Ona potvrđuje da je deci, usljed njihove osetljivosti, potrebna posebna zaštita i briga pri tom ističući primarni značaj i ulogu porodice. Osim toga, u preambuli se reafirmišu neophodnost pravne i svake druge zaštite deteta, značaj poštivanja kulturnih vrednosti zajednice iz koje dete potiče i vitalna uloga međunarodne saradnje u zaštiti prava deteta.²⁵ Prvi dio Konvencije sadrži katalog prava²⁶ koja se priznaju detetu, te odredbe kojima se stranama ugovornicama nalaže preduzimanje mera za ostvarivanje prava iz Konvencije i poštivanje najviših standarda u ovoj oblasti, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom planu. Sukladno predmetnim odredbama, prava deteta su uzajamno povezana i ostvaruju se u svetlu primene temeljnih načela Konvencije.²⁷ Valja istaći i to da je uživanje prava deteta nemoguće bez donošenja odgovarajućih propisa, mera za ostvarivanje prava i mera za zaštitu deteta u slučajevima povrede istih. U tom smislu Konvencija o pravima deteta predstavlja pravni izvor za kreiranje nacionalnih zakonodavstava sa kojima čini osnov za razvoj politike i izradu strategije o zaštiti dece od nasilja. U drugom delu Konvencije sadržane su odredbe kojima se temeljno razrađuju obaveze strana ugovornica i uređuju osnivanje i rad

²² Dan, Olwes, *Nasilje nad djecom*, Školska knjiga, Zagreb, 1998., str. 28.

²³ *Konvencija o pravima djeteta*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Alinea, Zagreb, 2001., str. 3-4.

²⁴ Do 2005. godine Konvenciju o pravima djeteta ratificirale su 192 države. Jedina država koja nije ni potpisala niti ratificirala Konvenciju je Somalija.

²⁵ Detaljnije vidi u: Jasna, Bakšić-Muftić, *Sistem ljudskih prava*, Magistrat, Sarajevo, 2002., str. 310.

²⁶ Vidi u: *Konvencija o pravima djeteta*, članovi 1-41, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Alinea, Zagreb, 2001., str. 8-25.

²⁷ Načelo nediskriminacije, načelo dobrobiti, načelo života i razvoja i načelo aktivnosti, isto, str. 6-7.

Komiteta za prava deteta - tela nadležnog za nadzor nad provođenjem Konvencije²⁸, dok odredbe trećeg dela Konvencije regulišu pitanja potpisivanja, ratifikacije, pristupanja, stupanja na snagu, stavljanja rezervi, izmena, otkazivanja i deponovanja ovog međunarodnog dokumenta.²⁹ Zahvaljujući činjenici postojanja Konvencije o pravima deteta svako dete je formalno-pravno zaštićeno od nasilja. Međutim, stvarnost i činjenično stanje stvari su potpuno drukčiji. Jer, danas je nasilje nad decom u svim njegovim oblicima gotovo sveprisutno. Ovo se naročito odnosi na ekonomsko nasilje nad decom i eksploataciju kao njegov pojavni oblik koja, imajući u vidu rasprostranjenost, učestalost kao i metode koje je omogućavaju, sve češće ima transnacionalni karakter i podrazumeva postojanje organiziranih kriminalnih grupa i mreža. I mada Konvencija o pravima deteta sadrži odredbe koje se direktno i indirektno odnose na eksploataciju i koje svakom detetu jamče zaštitu od iste, eksploatacija, posebice prodaja dece, dečija prostitucija i pornografija odavno su poprimili svetske razmere. To je bio i osnovni razlog za usvajanje Fakultativnog protokola uz Konvenciju o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji.³⁰

2. FAKULTATIVNI PROTOKOL UZ KONVENCIJU O PRAVIMA DETETA O PRODAJI DECE, DEČIJOJ PROSTITUCIJI I PORNOGRAFIJI

Fakultativni protokol uz Konveciju o prodaji dece, dečijoj prostituciji i pornografiji usvojen je 25. maja 2000. godine. Za razliku od Konvencije o pravima deteta koja sadrži katalog prava deteta i garantuje zaštitu dece od svih oblika nasilja, fakultativni Protokol uz Konvenciju je specifičan obzirom da se njegove odredbe odnose isključivo na ekonomsko nasilje nad decom u smislu njihovog eksploatiranja kroz prodaju, prostituciju i pornografiju. S tim u vezi, Protokol u normativnom delu definiše prodaju dece i dečiju prostituciju i pornografiju te zahteva od država ugovornica da ta dela inkriminišu, a njihove počiniocce krivično gone.³¹ Osim toga, Protokol nalaže da se deca žrtve prodaje, prostitucije i pornografije tretiraju humano, uz poštivanje njihovih ljudskih prava i da im se omogući rehabilitacija i reintegracija u društvo.³² Sukladno odredbama Protokola svaka država ugovornica obavezna je u svoje krivično zakonodavstvo ugraditi zabranu prodaje dece, dečije prostitucije i pornografije. Nacionalna krivična zakonodavstva treba da sadrže i listu inkriminiranih radnji i aktivnosti, bez obzira da li su učinjene u zemlji, inostranstvu, individualno ili organizovano. Takođe, države su obavezne izraditi studije o nasilju nad decom, obezbediti obuku profesionalaca koji rade sa decom, raditi na podizanju svesti i edukaciji sa ciljem sprečavanja i eliminacije nasilja nad decom, ojačati mere kojima bi se podstaklo prijavljivanje slučajeva nasilja nad decom i obezbediti staranje, te puni fizički i psihički oporavak dece koja su bila žrtve nasilja. Dakle, osim zbrinjavanja dece koje su žrtve nasilja i kažnjavanja počinioca, cilj svake uspešne politike u ovoj oblasti je i prevencija, pa je posve opravdano što se od svake države ugovornice ovog Protokola očekuje da u tom pravcu i deluje. Jer, delovanje državnih institucija u najboljem interesu dece na stvaranju okruženja koje će omogućiti zaštitu dece od nasilja i jačanje položaja dece u društvu jedan je od uslova koji je moguće ispuniti samo onda kada institucije koje su uključene u aktivnosti zaštite dece, poboljšaju svoju saradnju i razviju zajednički sistem praćenja problema nasilja u kojemu se u središtu pažnje nalazi dete.

²⁸ članovi 42-45, isto, str. 26-28.

²⁹ članovi 46-54, isto, str. 29-31.

³⁰ Nevena, Vučković-Šahović, *Eksploatacija djece sa posebnim osvrtom na Fakultativni protokol uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji*, Save the Children Norway, Sarajevo, 2006., str.38-47.

³¹ član 2. Protokola, vidi u: Nevena, Vučković-Šahović, op. cit., str. 40.

³² član 8. Protokola, ibidem, str. 43-44.

3. ZAKLJUČAK

Nesumnjivo je da Konvencija o pravima deteta i Fakultativni protokol uz Konvenciju predstavljaju najviši autoritet u oblasti međunarodnog prava deteta i pravni osnov za donošenje nacionalnih zakona koji garantuje ostvarivanje temeljnih prava deteta i njihovu zaštitu od nasilja. No, jednako je nesumnjivo i to da postoje i drugi međunarodni dokumenti u kojima se može naći osnov za zaštitu dece od nasilja i koji, zajedno sa napred navedenim predstavljaju međunarodnopravni okvir zaštite dece od nasilja. To su pre svega, Međunarodna konvencija o suzbijanju trgovine ženama i decom (1921), Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1949), Konvencija o suzbijanju trgovine licima i eksploatacije prostitucije drugih (1949), Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1963), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Haška konvencija o zaštiti dece i saradnji u oblasti međunarodnog usvojenja (1993), Konvencija Međunarodne organizacije rada o zabrani rada dece i neposredne akcije za ukidanje najtežih oblika dečijeg rada (1999). Ovaj korpus međunarodnog prava ljudskih prava najširi je okvir za zaštitu ljudi od nasilja obzirom da svaki navedeni dokument između ostalog sadrži i odredbe koje su primenjive na zaštitu ljudi (i dece kao posebno osetljive skupine) od nasilja. Bitno je istaći i to da svi navedeni međunarodni dokumenti imaju obavezujući karakter. S tim u vezi, svaka država ugovornica obavezna je u okviru svoje jurisdikcije i u saradnji sa drugim državama preduzeti pravne i druge mere u cilju njihove provedbe, posebice u onom delu koji reguliše problem nasilja nad djecom. U tom smislu osim harmonizacije i implementacije zakona koji regulišu zaštitu dece od nasilja, države su obavezne izraditi i omogućiti primenu nacionalne strategije za borbu protiv nasilja nad decom. Ovo iz razloga što ista predstavlja početnu fazu u stvaranju sistemske i metodološke osnove za rad na problemima zlostavljanja dece, bez koje je suzbijanje nasilja nemoguće. Pa kad se sve to uzme u obzir ne može se izbeći zaključak da je uspešna provedba međunarodnih instrumenata za zaštitu od nasilja, u prvom redu Konvencije o pravima deteta i Fakultativnog protokola uz Konvenciju moguća samo onda kada donošenje nacionalnih zakona koji regulišu ovaj problem i razvoj sistema pravnih mera čiji je cilj zaštita dece od nasilja, prati usvajanje i primena nacionalnih strategija za borbu protiv nasilja. To je ono čemu svaka država ugovornica treba težiti, jer samo se na taj način obezbeđuje zaštita dece od nasilja i potvrđuje svrsishodnost i pravni značaj Konvencije o pravima deteta i Fakultativnog protokola uz Konvenciju.

IZVORI I LITERATURA

- [1.] *Konvencija o pravima djeteta* (1989), Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Alinea, Zagreb, 2001.
- [2.] *Fakultativni protokol uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji* (2000), dostupno na: www.unicef.org/crc/index_protocols.html
- [3.] Bakšić-Muftić, Jasna, *Sistem ljudskih prava*, Magistrat, Sarajevo, 2002.
- Olwes, Dan, *Nasilje nad djecom*, Školska knjiga, Zagreb, 1998.
- [4.] Vučković-Šahović, Nevena, *Eksploatacija djece sa posebnim osvrtom na Fakultativni protokol uz Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji*, Save the Children Norway, Sarajevo, 2006.